

egyetemen 99. Az ifjúság nevelése a sportokra. 117. F. S.: Családfenntartó gyermekek (Adatok a pesti szegény gyerekek háborús életéből). 149. A 18 évesek (Érettségi és háború). 156. Majtényi Károly: A középiskola reformja. 162. Szoszlovcszky János: A gyógypedagógia és a háború. 222. Ká.: A hős néptanítók (a harctéren küzdő néptanítókat dicséri). 265. Ká.: Az iskolás gyermek (az iskolás gyermekek védelméről). 268. D. I.: Magyar tanfolyamok Berlinben (az ottani Magyar Egyesület magyar tanfolyamokat rendez). 269. Ferenczy József: Közoktatásunk a háború után (A középiskola reformjáról). 360. A gyermek és a háború. 361. M. P.: Debreczeni iskolák. — *Világ*: 44. A klerikális rendszer (A Jogállamból idézi Concha Győző cikkét: a jogakadémiák tanárainak kinevezése vagy választása igen sok esetben nem az oktatás és tudomány kívánalmai, hanem idegen tekintetek szerint történt és az ekként tanszékhez jutottak nem három, hanem sokkal több éven keresztül magántanári képzés nélkül működtek. A szak-képzettség helyett katonai szolgálat, orgonálóképesség, vallásos buzgóság, jámborság, befolyásos családnál eltöltött nevelésködések vagy velük való rokonság szolgált egyedüli alapul egyes állások betöltésénél. Érthetetlennek találja némely akadémia eljárását, hogy a szak-képzettség helyett tanáraik vallásos buzgóságára vannak csak tekintettel). 77. Zsigány Z.: A háború és az iskola (A vereség és a győzelem a népműveltség fejlődésének eredménye. Gazdaságilag erős, művelt népek döntik el az igazi győzelmet. Minél műveltebb valamely nép, annál több sikert ér el a háborúban. Jó katona a szocialista, az atheista francia és a vallásos bajor egyaránt. Nem lehet megengedni, hogy drillszellemű zászlóaljokat szervezzenek az iskolákban. Az iskola meddő munkát végez a lövőgyakorlatokkal. Moltkét idézi, aki azt mondta, hogy az iskola csak neveljen egészséges és értelmes tanulókat, a többit bízza a hadseregre). 93. Háborús olvasókönyv az iskolában. 152. V. J.: Gyermekek a háborúban. 169. Gerő Ödön: Új nevelés (vezércikk). 177. Kassák Lajos: A gyerekekről. 243. A megdrágult iskola (A tankönyvek drágítása ellen). 247. Feleky Géza: Az igazi közigazgatási reform (Változtatásokat ajánl az egyetemi oktatásban). 283. Rajztanárnő és kézimunkatanítónők (a rajztanárnők helyzetéről). — Kármán Mórról az egyszerű híradásnál bővebben írt a Budapesti Hírlap (287.), Az Újság (287.), Pesti Napló (288.), Világ (287.), Pester Lloyd (Alexander B.). Á. L.

KÜLFÖLDI LAPOKBÓL.

Herder és a reáliskola. A reáliskola ellenesei gyakran érvelnek azzal, hogy ez az iskolanem hátráltatja a növendékek idealizmusát, értséd eszményi gondolkodását. Ezt a vádat érdemes közelebbről megvizsgálni, aminek érdekében a németek saját klasszikusaikhoz is folyamodnak. Tudjuk, hogy Goethe életének jó részét a természettudományoknak szentelte és ebben is úttörő volt, anélkül, hogy eszményi gondolkodása kárát vallotta volna. A mai kétféle középiskolával még közvetlenebbül foglalkozott

Herder (1744—1803), aki amellet, hogy irodalmi téren Schiller és Goethe részére a talajt előkészítette, a gyakorlati tanítás terén is működött, sőt (írja Dr. G. Weidner: *Herder und die Realschule*; *Verbands-Zeitung* 1915 szept. 30.) éppen ezzel a kérdéssel is foglalkozott: «Latiniskola vagy reáliskola?» Abban az iskolaszervezeti tervezetben, mely «*Plan einer livländischen Vaterlandsschule*» címmel 1769-ben megjelent, Herder t. k. ezt írja: «A vita a latiniskolák és a reáliskolák között örökké fog tartani; emezekben túkevés latint, amazokban kevés tárgyi ismeretet tanítanak.» Ezután felveti azt a kérdést, vajjon a latin nyelv földolog-e az iskola részére és erre imígy felel: «A latin nyelvre a legkevesebb embernek van szüksége; a legtöbbben azért tanulják, hogy elfelejtsék. Vele nyomorultán odavesznek a legszebb évek (*auf eine elende Weise verdorben*).» Ezután megszerkeszti a maga eszményi iskoláját, amelynek alsó tagja részére három reálosztályt kíván, ahol az életnek tanulnak, még pedig természetrajzot, természettant, történelmet és földrajzot, mennyiségtant és németet. Csak e reáliskolára építi fel a nyelviskolát, amelynek középpontjában a francia, latin, görög és héber nyelv áll. Ez a nyelviskola azonban csak azok részére legyen hozzáférhető, akiknek jövő hivatása ezeket a nyelveket megköveteli. Ime, már Herder is hangoztatja azt a közös alapot, mely az egységes középiskola híveinek mindmáig egyik sarkalatos törekvése, de még megvalósításra vár. Nem kevésbé fontos és érdekes az a követelése, hogy a nyelviskolát, értsd gimnáziumot, csak az arra hivatottak látogassák: ez is egyike ama jámbor óhajításoknak, amelyeket mi itthon is évtizedek óta hiába hangoztatunk, amelyhez azonban ez a háború, úgy látszik, mégis közelebb visz bennünket. Hogy «Herder mily nagyra» és mennyire szükségesnek tartotta a reáliskolát, azt még következő szavai is bizonyítják: «A reáliskoláknak főrendeltetésük, hogy hasznos és derék (*brauchbar und tüchtig*) embereket neveljenek. A világnak száz ilyen rátermett emberre van szüksége és csak egy filológusra; száz olyan állásra, amelyben a reális tudományok nélkülözhetetlenek és csak egyre, amely a régi Rómának tudós és grammatikai ismeretét megkívánja.» Ám téved az, aki e nyilatkozat után Herdert, bár csak iskolai ügyekben, a hasznossági elv hívének tartaná. Iskolai beszédei (*Schulreden*) ennek mérően az ellenkezőjét bizonyítják. Így pl. abban a beszédben, amelyet mint a weimari hercegi gimnázium igazgatója 1786-ban mondott, t. k. így szól: «A nyilvános iskola telepítőhelye a fiatal embereknek, még pedig nem csupán tekintettel a jövőendő állampolgárookra, hanem egyúttal és kiváltképpen mint emberekre. Hamarabb vagyunk emberek, mint mesteremberek (*Professionisten*) és jaj nekünk, ha jövőendő hivatásunkban nem tudunk egyúttal emberek maradni!» Szerinte az iskolának főcélja, hogy az értelmet élesítse és csiszolja és azért egyre megy, vajjon a görögökön és a rómaiakon, avagy a theologián és matematikán tanul-e meg valaki gondolkodni. Minden foglalkozás szakszerű részére megtanít később a gyakorlat és a tapasztalás; a földolog az, hogy az iskola növendékeit ne mint földi rögöt, hanem mint embert, ne mint nyers törzset, hanem mint kifaragott vagy legalább meggyalult szobrot bocsássa el. Herdert tehát méltán tekinthetjük a reáliskola barát-

jának, úttörőjének; nem mintha a latiniskola ellensége lett volna, hanem azért, mert minden jogos követelést és szükségét méltányolni tudott. Szerinte a gimnázium a tudós pályák kedvéért van; a nép nagy tömege részére azonban, mely a népiskolán túl akar jutni, a reáliskola nyújtja a helyes továbbképzést. Ennek természetesen figyelemmel kell lennie a kor követelményeire, «korunk pedig sürgeti az ú. n. szilárd, hasznos tudományokat és művészeteket, a mennyiségtant, számtant, mértant valamennyi alkalmazásával; a természettant és természetrajzot szintén valamennyi alkalmazásával és a természet elemezésével... Nem szótudósokat (*Wortgelehrte*), hanem művelt, hasznos, ügyes embereket kíván ez a kor; ennek szükségletei, a fokozódó hiány, a nagyobb versengés és talán nemsokára maga a nyomasztó szükség fogja megkívánni ezt a képzést a sokoldalú, gyakorlati és egyetemes értékesítés érdekében». Ime egy kiváló humanista szellem, pedagógiai hitvallása, mely noha több mint egy évszázaddal megelőtt hangzott el, úgy hat ránk, mintha a mai kor embere a mai kor szükségére írta volna. A mostani világtusa beigazolta, hogy a reáliskolát végzett hősök reális tudás és ideális gondolkodás tekintetében nem állnak a volt gimnazisták mögött és azért méltányos és illő, sőt szükséges és elengedhetetlen, hogy a két rendbeli iskolát is teljesen egyenértékűnek és egyenrangúnak tekintsék. Herdernek olyan középiskolai szervezet lebegett szeme előtt, amelynek alsó tagja magában foglalta a polgári iskolát és csak ezen épült fel a többszörösen szétágazó (furkált), szorosabb értelemben vett középiskola, vagy amint ő mondja «nyelviskola». Úgy érezzük, hogy ez a szervezet még ma sem avult el — mert még meg sem teremteték. *kf.*

A természetrajz tanítása és a háború. A *Monatshefte für den naturwiss. Unt. aller Schulgattungen* (Leipzig, Teubner) a háború kitörése óta sok cikkben mutatta ki a természettud. tárgyak nagy jelentőségét s utat mutatott arra, miként lehet a tanulók és a közönség érdeklődését kielégíteni, de meg a háború okozta viszonyok között szükséges tudnivalókat az iskola útján terjeszteni. Az 1915. évi utolsó füzetben a szerkesztő, Bastian *Schmid*, figyelmeztet arra, hogy némelyek szerint az eddigi tanítás nagyon tudományos volt és pl. növényfiziológia helyett jobb lenne a fogyasztásról, termelésről, kivitelről és behozatalról beszélni többet. Erre Sch. kijelenti, hogy bármily fontos is gyakorlati, közgazdasági szempontokat alkalmazni az iskolában, tévedés lenne a tudományos szellemet csökkenteni. A német mezőgazdaság tudományos alapon lett azzá, ami ma. Nem pusztán tények ismerete, hanem a tudományos hozzáértés juttathat eredményekhez. Másrészt azonban nem kétséges, hogy még gyakorlatibbá kell válnunk, érzékszerveinket jobban kell gyakorolnunk. Erre való az iskolai kert: a tudományos megismerést és a gazdasági érzéket egyaránt fejleszti.

A német iskolapolitika története eddig is elég bő irodalmi tárgyalásban részesült, újabban mégis egyre több, alapos tanulmány jelenik meg ebből a körből. Röviden megemlékeztünk *Tews* könyvéről (Ein Jahrh. preusz. Schulgesch., M. P. 1915); gondos tanulmányozást érdemelne részünkről is Gunnar *Thiele*, Die Organisation des Volksschul- u. Semi-